

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦТВА В УМОВАХ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

SOME ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF FUTURE ART TEACHER'S METHODOLOGICAL COMPETENCE IN THE CONTEXT OF TEACHING MUSIC DISCIPLINES

У статті розглянуто окремі аспекти розвитку методичної компетентності здобувачів-майбутніх вчителів музичного мистецтва в умовах викладання музичних дисциплін вищого навчального закладу.

Актуальність проблеми обґрунтовано сучасною необхідністю виховання самостійних, компетентних, творчо мислячих українців. Це зумовлює необхідність оновлення процесу фахової педагогічної підготовки. Так, на це зорієнтована сучасна стратегія розвитку освіти в Україні. Її метою є створення сучасної ефективної конкурентоспроможної на внутрішньому та світовому ринку системи вищої освіти, яка задовольняє потреби суспільства.

За авторським визначенням методична компетентність вчителя музичного мистецтва є його здатністю до визначення завдань та змісту зазначеного предмета; виявлення освітнього потенціалу музичного мистецтва; вибору ефективної щодо накреслених завдань методики навчання; реалізації власного педагогічного авторства. Основними компонентами методичної компетентності передбачено методичні знання, тобто знання з теоретичних та практичних основ викладання дисципліни; методичні уміння як ґрунт практичної (стандартної та творчої) діяльності.

Оскільки з-поміж різних видів людської діяльності мистецтва у своєму багатомановому розмаїтті особливо ефективно впливає на особистісний творчий потенціал, то автори акцентують процес підготовки фахівців освітньої галузі «Мистецтво» («Музичне мистецтво»). Особлива увага приділена емоційно-ціннісному, практично-творчому, полімистецькому, компетентнісному підходам у змісті названого курсу. Це засвідчує адекватність принципам мистецької дидактики.

Автори статті вважають: методична компетентність вчителя музичного повинна формуватись та збагачуватись, зокрема, в умовах дисциплін музичного циклу. Мова йде про курси «Історія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія». На конкретних прикладах з власного викладацького досвіду доведено: сприймання та аналіз музичних творів; творча діяльність на їх основі; мистецька комунікація; як важливі види освітньої діяльності здобувачів вищої освіти є методичними «містками» між музичними дисциплінами закладу вищої освіти та та шкільною освітньою галуззю «Мистецька освіта».

Ключові слова: фахова компетентність, вчитель мистецтва (музичного мистецтва), музичні історико-теоретичні дисципліни, освітня галузь «Мистецька освіта».

The article deals with some aspects of the development of methodological competence of future music teachers in the context of teaching music disciplines in a higher education institution.

The relevance of the problem is substantiated by the current need to educate independent, competent, creatively thinking Ukrainians. This necessitates updating the process of professional pedagogical training. Thus, the current strategy of education development in Ukraine is focused on this. Its goal is to create a modern, efficient, and globally competitive higher education system that meets the needs of society.

According to the author's definition, the methodological competence of a music teacher is his/her ability to define the tasks and content of the subject; identify the educational potential of music; choose an effective teaching methodology for the tasks outlined; and realize his/her own pedagogical authorship. The main components of methodological competence include methodological knowledge, i.e. knowledge of the theoretical and practical foundations of teaching the discipline; methodological skills as the basis for practical (standard and creative) activities.

Since among the various types of human activity, artistic activity in its multispecies diversity has a particularly effective impact on personal creative potential, the authors emphasize the process of training specialists in the educational field of «Art» («Musical Art»). Particular attention is paid to the emotional and value, practical and creative, multiartistic, and competence approaches in the content of the course. This demonstrates the adequacy of the principles of artistic didactics. The authors of the article believe that the methodological competence of a music teacher should be formed and enriched, in particular, in the context of the disciplines of the music cycle.

We are talking about the courses «History of Music», «Solfeggio», «Harmony»

Using specific examples from my own teaching experience, I prove that perception and analysis of musical works; creative activity based on them; artistic communication are important types of educational activities of higher education students as methodological «bridges» between the musical disciplines of higher education institutions and the school educational field of «Art Education».

Key words: professional competence, art (music) teacher, music historical and theoretical disciplines, educational field «Art Education».

УДК [378:005.336.5]:008+78(091)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.42>

Крижановська Т.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання
Рівненського державного гуманітарного
університету

Крусь О.П.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри історії, теорії музики
та методики музичного виховання
Рівненського державного гуманітарного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна стратегія розвитку освіти в Україні орієнтована на досягнення важливої цілі: «...створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка

задовольняє потреби ... суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг» [1]. Сьогодні українські освітньо-педагогічні реформації

спрямовуються перш за все на підготовку високопрофесійних вчителів, здатних виховувати творчих, активних членів прогресивного суспільства. Наголосимо: з-поміж різних видів людської діяльності мистецька у своєму багатовидовому розмаїтті особливо ефективно впливає на особистісний творчий потенціал. Отже, у центрі нашої уваги – процес підготовки фахівців освітньої галузі «Мистецтво» («Музичне мистецтво»). Метою згаданої галузі, згідно формулювання Державного стандарту, є «цілісний розвиток успішної особистості учня у процесі освоєння мистецьких надбань людства; ...формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в Україні [2]. Відповідно процес підготовки майбутніх вчителів в усіх освітніх компонентах має сприяти формуванню педагогічної компетентності, тобто здатності до ефективного використання отриманих результатів навчання у процесі вирішення завдань мистецької освіти. Це вимагає пошуку нових підходів щодо підготовки кваліфікованих, фахово компетентних педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійної підготовки вчителів досліджується сьогодні досить широко (О. Біляковська, І. Підласий, Н. Сергієнко, С. Скворцова, Т. Ціпан та ін.). В умовах компетентнісного освітнього вектора вивчається зміст, структура, різновиди педагогічної компетентності як «...єдності теоретичної й практичної готовності спеціаліста до здійснення своєї професійної діяльності» [3, с. 175] та подальшого навчання. Увага численних науковців спрямовується на фаховий зміст професії вчителя музичного мистецтва, що відображається у сутності фахової компетентності (Ю. Дреєва, М. Михаськова, Т. Пляченко, С. Румянцева, М. Томашівська, Н. Цюлюпа та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас визначальним середовищем фахової підготовки вчителя музичного мистецтва у закладі вищої освіти вважаються дисципліни психолого-педагогічного та методичного змісту. Професійно-розвивальний потенціал музичних дисциплін закладу вищої освіти, зокрема, історико-теоретичного циклу, їх можливості щодо впливу на методичну компетентність майбутнього вчителя, сьогодні потребують ширшого наукового висвітлення.

Метою статті є обґрунтування окремих аспектів розвитку методичної компетентності майбутнього вчителя мистецтва (музичного мистецтва) в умовах викладання музичних дисциплін закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «компетентність» як «добра обізнаність з чим-небудь» [4, с. 560]; «здатність, спроможність та готовність» до певного виду діяльності

[5, с. 93–95]. є предметом численних наукових студій. Зокрема, уточнюється зміст, структура, різновиди та методичні шляхи їх ефективного розвитку (І. Бех, С. Гончаренко, М. Головань та ін.) Так, М. Головань вважає: компетентність – інтегративне явище, що поєднує у собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які відтворюють готовність індивіда до самостійного розв'язання різноманітних життєвих проблем [6, с. 23–30]. На системну природу поняття вказують вчені С. Скворцова та С. Цимбалюк, акцентуючи багатогранність зв'язків між набутих освітнім досвідом і здатністю його використання у реальній практичній діяльності [7, с. 5–7]. Узагальнюючу модель зазначеної категорії знаходимо у Законі України «Про вищу освіту», де, крім знань, умінь, практичних навичок особистості, передбачені її способи мислення, професійні, світоглядні і громадянські якості, морально-етичні цінності, що знаходяться у постійній динамічній комбінації [8].

Серед актуальних для нашого дослідження різновидів, зокрема, педагогічної, фахової (предметної) уточнимо зміст методичної компетентності вчителя, зокрема музичного мистецтва. Так, якщо загальна педагогічна компетентність – особистісний потенціал учителя, який дозволяє йому ефективно здійснювати педагогічний процес та відповідно самовдосконалюватись, то фахова компетентність вчителя-предметника – рівень оволодіння фахівцем процесом викладання певної дисципліни, що виявляється у науково-предметному, методичному, інформаційному, комунікативному, управлінському та ін. параметрах.

Щодо методичної компетентності вчителя, то вона являє багатокomпонентну систему, яка включає знання, вміння та навички, практичний досвід у галузі методики, готовність та спроможність ефективно розв'язувати стандартні і проблемні методичні задачі та здатність до творчої самореалізації і постійного самовдосконалення [9]. Методична компетентність як підсистема фахової залежить від завдань, змісту навчальної дисципліни та особливостей методики її викладання. Наприклад, М. Михаськова трактує фахову компетентність вчителя музичного мистецтва як здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і умінь, досвіду, емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва, відповідно до суспільних вимог та цінностей [10, с. 77]. До методичної компетентності вчителя музичного мистецтва входять здібності до організації, реалізації процесу музичної освіти дітей шкільного віку на рівні сучасних вимог, успішного вирішення методичних завдань, а також до професійної самореалізації та самовдосконалення [11, с. 198].

Серед провідних завдань курсу «Мистецтво» («Музичне мистецтво») назвемо виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва; збагачення художніх інтересів та потреб; систематизацію художніх знань; вдосконалення практики сприймання, інтерпретації, виконавства, оцінювання мистецтва та ін. [12]. Зазначені цільові вектори реалізуються за змістовими лініями, серед яких – «сприймання та інтерпретація мистецтва», «художньо-творча діяльність», «комунікація через мистецтво», що передбачають комплексне поєднання різновидів музичної діяльності. Акцентування у змісті вказаного шкільного курсу емоційно-ціннісного, практично-творчого, полімистецького, компетентнісного підходів, відповідають принципам мистецької дидактики, перетворюючи уроки даної дисципліни на уроки мистецької діяльності. Саме ця особливливість шкільного освітнього курсу «Мистецтво» («Музичне мистецтво»), зумовлює специфіку методичної компетентності вчителя музичного мистецтва, яку ми розуміємо, як здатність вчителя до визначення завдань та змісту зазначеного предмета; виявлення освітнього потенціалу музичного мистецтва (мистецтва); вибору ефективної щодо завдань методики навчання; реалізації власного педагогічного авторства. Основними компонентами методичної компетентності передбачаємо методичні знання, тобто знання теоретичних та практичних основ викладання дисципліни; методичні уміння як ґрунт практичної (стандартної та творчої) діяльності.

Зрозуміло, що в умовах невеликих часових об'ємів аудиторних занять дисциплін музично-теоретичного та музично-історичного циклів зво процес формування методичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва буде відбуватись обмежено. Проте, як засвідчує наша практика, дисципліни «Історія музики», «Сольфеджіо», «Гармонія» та ін. містять значні можливості щодо цього. Мова йде про такі форми організації навчального процесу як практичні заняття, виконання самостійних та індивідуальних навчально-дослідних завдань. Зазначимо: сприймання та аналіз музичних творів; творча діяльність на їх основі; мистецька комунікація; як важливі види освітньої діяльності здобувачів вищої освіти є методичними «містками» між музичними дисциплінами зво та освітньою галуззю зсо «Мистецька освіта». Серед завдань, доречних у змісті названих дисциплін та спрямованих на розвиток методичної компетенції майбутнього вчителя музичного мистецтва, назвемо наступні:

1. Пошук та презентація музичних творів, доречних для музичного сприймання у процесі розкриття обраних тем уроку музичного мистецтва.

2. Укладання бесіди інформаційно-мотивуючого, зацікавлюючого змісту до сприймання

конкретного музичного твору для школярів певної вікової категорії.

3. Формулювання запитань різного типу (прості, складні, проблемні та ін.) до експозиційного і повторного сприймання музичного твору.

4. Формулювання концепції діалогу та тему: «Музичний образ: таємниці його творення» (на основі конкретного музичного твору)

5. Підготовка запитань бліц-опитування щодо особливостей музичної образності твору для музичного сприймання, творчого портрета його автора.

6. Укладання переліку творчих завдань до сприймання музичного твору.

7. Розроблення завдань пролонгованого типу за результатами музичного сприймання (роздумів, есе, пошуків) та варіантів-зразків їх виконання тощо.

8. Визначення «координат» (тем) програми «Мистецтво» щодо методичної доцільності використання музичного твору (з курсу зво «Історія музики»). Визначення його педагогічного потенціалу.

9. Добір музичних творів, доречних в курсі «Мистецтво» для здійснення «музичних диктантів» (мелодичних, зокрема, нотних, графічних; ритмічних, динамічних, тембрових).

10. Розроблення варіантів розкриття змісту музично-теоретичних понять на основі музичного твору, передбаченого для сприймання (виконання).

11. Представлення варіантів власної реальної та «усної, уявної» композиторської творчості за темарієм курсу та змістом музичних зразків (для слухового сприймання або виконання).

12. Створення музичного (ритмічного) супроводу, вступу до музичного твору. Розроблення ритмічних партитур для музикування на основі музичного твору.

13. Створення музичних вітань на теми курсу «Мистецтво».

14. Розроблення музичних рухів (на основі музичних понять; музичної образності) для пластичної інтерпретації обраного музичного твору.

15. Проєктування музично-драматичного етюд для колективного виконання на основі теми програми «Музика».

Прокоментуємо результати виконання окремих завдань. Оскільки обрядова пісенність – важлива дидактична складова курсу «Мистецтво» («Музичне мистецтво»), їй була приділена особлива увага у процесі вивчення теми «Музичне мистецтво східних слов'ян» («Історія музики»), «Діатонічні ладові системи» («Сольфеджіо», «Гармонія»). Був здійснений пошук зразків слов'янської обрядової пісенності, які виконувались майбутніми вчителями а також сприймались у автентичному (рівненські

гурти «Веснянка», «Горина»), академічному (В. Гришко, І. Козловський, А. Солов'яненко), сучасному виконанні (О. Скрипка, Катя Chilli та ін.).

З метою моделювання музично-ігрової рухової діяльності школярів здобувачі дослідили окремі весняні обряди Рівненщини («Дрібульки», «Жур, жур, журавель» та ін. [13, с. 14–17].

Аналітична робота дозволила виявити музичні особливості поліського фольклору: діатонічна ладова основа; вузький діапазон; широке використання мелізматичних зворотів, глісандувань; ритмічні звороти, в основі яких – протягання недоспіваних слів в кінці фраз та ін. [13, с. 7].

З метою порівняння виконавської манери, методики обробки народних мелодій пропонувались варіанти опрацювання наспіву «Шедрик», наприклад, М. Леонтовичем, О. Скрипкою, власне здобувачами.

Розкриття символічного змісту слов'янського хороводу, дозволило створити набір елементарних рухів для пластичної імпровізації, партитур звучних жестів; остинатних ритмічних фігур для супроводу сольфеджування та вокального виконання.

Висновки. Використання активних, професійно зорієнтованих методів (методичних практикуму, задачі, моделювання, варіювання, імпровізації, творчості; створення мистецького контенту; рефлексії та ін.) у процесі викладання музичних дисциплін для майбутніх вчителів, сприяє розвитку основних складових методичної компетентності. Збагачення системи предметних знань, вмінь, навичок і здатності ефективно використовувати їх у практичній діяльності є можливим не лише у контексті методичних дисциплін, але і у більш широкому спектрі історико-теоретичних освітніх компонентів. Творення широких методичних асоціацій на ґрунті сприймання, виконання, авторської та ін. видів музичної діяльності є ефективним шляхом розвитку методичної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва (мистецтва).

Оскільки методична компетентність відзначається динамічністю у сучасних мінливих освітніх реаліях, вважаємо перспективними щодо її подальшого вивчення дослідження педагогічних умов методичного самовдосконалення вчителя музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL <https://mon.gov.ua/ua/news/fahova-peredvisha-i-visha-osvita-v-umovah-voyenogo-stanu> (Дата звернення 10.01.2024)
2. Державний стандарт базової середньої освіти *Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року* URL https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
3. Ціпан Т.С. Професійна компетентність сучасного вчителя. URL http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO M=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/inuv_2016_3_22.pdf (Дата звернення 14.01.2024)
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2005). Уклад. і гол. ред. Т. В. Бусел. Київ: Ірпінь, Перун. 1728 с.
5. Скворцова С. О. Професійна компетентність учителя: зміст поняття. *Наука і освіта*. 2009. №4. С. 93–95.
6. Головань, М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.
7. Скворцова С.О., Цимбалюк Я.С. Компетентності та компетенції: співвідношення понять. *Пошук молодих*. Випуск 9. *Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Формування компетентностей у учнів основної і старшої школи під час вивчення природничо-математичних дисциплін»*. Укладач: Шарко В. Д. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2010. С. 5–7.
8. Закон про вищу освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Дата звернення 25.01.2024)
9. Цимбалюк Я.С. Структура методичної компетентності вчителя. URL https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/58.pdf (Дата звернення 26.01.2024).
10. Михаськова М. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2007. 228 с.
11. Плахоніна Т. Ю., Дорошенко Т. В. Педагогічні умови та методи формування методичної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2018. Вип. 155. С. 197–201.
12. Мистецтво 5–9 класи. Пояснювальна записка. URL https://artmon59-new.ed-era.com/vstup/poyasnuvalna_zapyska (Дата звернення 26.01.2024).
13. Ковальчук В. Календарно-обрядові пісні Рівненщини. Навчальний посібник з фольклору для загальноосвітньої школи. Рівне, 1994. 100 с.